

УДК [340.15:347.734-029.33](477.83/.86)»17/18»
DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.4>

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНИХ ЧИННИКІВ НА СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО ПРАВА У АВСТРІЙСЬКІЙ МОНАРХІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVIII – СЕРЕДИНА XIX СТ.)

Борис І.Р.,

*аспірантка кафедри історії держави, права та політико-правових учень
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-7667-1026>
e-mail: iryana.borys28@gmail.com*

Борис І.Р. Вплив економічних чинників на становлення та розвиток банківського права у Австрійській монархії (друга половина XVIII – середина XIX ст.).

У статті проаналізовано вплив економічних чинників на становлення та розвиток банківського права у Австрійській монархії (друга половина XVIII – середина XIX ст.) Зазначено, що на початку XVIII ст. Австрія була аграрною країною з типовою середньовічною економікою, непристосованою до мінливої дійсності, зі слабкою фіскальною та податковою системами. Відсутність реформ, надмірні витрати на армію, низькі податкові надходження призвели до постійного зростання боргів. Ситуація, що складалася змушувала австрійський імператорський двір шукати відповіді на складні господарські питання.

Встановлено, що вирішення складних економічних проблем держави відбувалися в рамках наукових дискусій австрійської економічної школи, коріння якої сягає ще XV ст. Спочатку її представниками були переважно домініканці та єзуїти, викладачі теології в університетах, які виступали головними центрами філософської думки того часу. Вони обґрунтовували причинно-наслідкові зв'язки, відкривали та пояснювали закони попиту і пропозиції, причини інфляції, суб'єктивну природу економічної вартості тощо. Австрійські економісти були захисниками права власності та свободи торгівлі, виступали проти контролю над цінами та обмежень, які пригнічували підприємництво. Величезна кількість грошових операцій, що здійснювалася на австрійському ринку, не могла б повноцінно регулюватися, якби не використовувалися гроші, акумульовані банками через депозити.

Показано, що одним із важливих досягнень економістів XVII–XVIII ст. стало запровадження динамічної концепції конкуренції, що розуміється як підприємницький процес суперництва, який рухає ринок і прискорює розвиток цивілізації. Ця ідея лягла в основу австрійської теорії ринку. Іншим фундаментальним елементом австрійської економічної думки став принцип переваги часу,

згідно з яким теперішні блага, за інших рівних умов, цінуються вище, ніж майбутні.

Визначено, що банківська діяльність в Австрійській монархії визначалася господарською кон'юктурою і напряду залежала від політичної ситуації. Численні війни, які проводила Австрія в досліджуваний період, негативно впливали на фінансовий стан країни, змушуючи уряд брати позики, як в інших держав, так і у власних багатих громадян. Період середини XVIII – початку XIX ст. у монархії Габсбургів характеризувався нестабільністю фінансової системи і банківського сектора зокрема. На той час припадає упорядкування правових основ банківської діяльності і створення Національного банку Австрії, покликаного сприяти фінансовій стабільності та розвитку економіки. Втім, банківське законодавство мало ряд недоліків, усунення яких припало вже на другу половину XIX ст.

Ключові слова: економічні чинники, банківська діяльність, банківське право, податки, Австрійська монархія.

Borys I. The influence of economic factors on the formation and development of banking law in the Austrian monarchy (second half of the 18th – mid-19th centuries).

The article analyzes the influence of economic factors on the formation and development of banking law in the Austrian monarchy (second half of the 18th – mid-19th centuries). It is noted that at the beginning of the 18th century, Austria was an agrarian country with a typical medieval economy, unadapted to changing realities, with weak fiscal and tax systems. The lack of reforms, excessive spending on the army, low tax revenues led to a constant increase in debt. The emerging situation forced the Austrian imperial court to seek answers to complex economic issues.

It was established that the solution to the economic problems of the state took place within the framework of scientific discussions of the Austrian economic school, the roots of which go back to the 15th century. At first, its representatives were mainly Dominicans and Jesuits, teachers

of theology in universities, who were the main centers of philosophical thought of that time. They substantiated cause-and-effect relationships, discovered and explained the laws of supply and demand, the causes of inflation, the subjective nature of economic value, etc. Austrian economists were defenders of property rights and free trade, and opposed price controls and restrictions that stifled entrepreneurship. The huge number of monetary transactions carried out on the Austrian market could not be fully regulated if the money accumulated by banks through deposits was not used.

It is shown that one of the important achievements of economists of the XVII-XVIII centuries. the introduction of a dynamic concept of competition, which is understood as an entrepreneurial process of rivalry, which moves the market and accelerates the development of civilization. This idea formed the basis of the Austrian market theory. Another fundamental element of Austrian economic thought was the principle of time superiority, according to which present goods, other things being equal, are valued higher than future ones.

It was determined that banking activity in the Austrian monarchy was determined by the economic situation and directly depended on the political situation. The numerous wars that Austria waged during the period under study had a negative impact on the country's financial condition, forcing the government to take loans both from other states and from its own rich citizens. The period of the middle of the XVIII – the beginning of the XIX centuries. in the Habsburg monarchy was characterized by the instability of the financial system and the banking sector in particular. At that time, the regulation of the legal foundations of banking activity and the creation of the National Bank of Austria, designed to promote financial stability and economic development, occurred. However, the banking legislation had a number of shortcomings, the elimination of which fell on the second half of the 19th century.

Key words: economic factors, banking activity, banking law, taxes, Austrian monarchy.

Постановка проблеми. У сучасних умовах значний інтерес має вивчення і узагальнення історичного досвіду становлення та розвитку правового регулювання банківської діяльності у Галичини в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918 рр.). У контексті висвітлення цієї малодослідженої теми особливу увагу привертає аналіз впливу економічних чинників на становлення та розвиток банківського права у Австрійській монархії (друга половина XVIII – середина XIX ст.). Характеристика цих історико-правових аспектів має, безперечно, велике пізнавальне, теоретичне та практичне значення. Дослідження

в історико-правовому контексті дає змогу насамперед заповнити прогалини в історико-юридичному знанні про еволюцію становлення і розвитку правового регулювання банківської діяльності у Галичини в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918) і на цій основі досягти головної мети – створення неупередженої об'єктивної концепції розвитку банківської системи в сучасній Україні.

Метою статті є історико-правовий аналіз впливу економічних чинників на становлення та розвиток банківського права у Австрійській монархії (друга половина XVIII – середина XIX ст.).

Виклад основного матеріалу. Як відомо, на початку XVIII ст. Австрія була аграрною країною з типовою середньовічною економікою, непристосованою до мінливої дійсності, зі слабкою фіскальною та податковою системами. Відсутність реформ, надмірні витрати на армію, низькі податкові надходження призвели до постійного зростання боргів. Складна ситуація змушувала вищу австрійську владу шукати способи вирішення складних господарських питань. Еріх Цьолнер, розмірковуючи над фінансово-економічною ситуацією в країні, відзначав: «Для своїх великих військових та економічно-політичних задумів держава потребувала величезних грошових сум. Давнього засобу застави уже не вистачало, а тому існувала залежність від спекулянтів. Вони могли швидко роздобувати готівку і позичали фіскові, який вкрай погано виконував свої зобов'язання, лише під дуже високі проценти»[1, с. 280].

У Австрійській монархії виникла необхідність здійснити теоретичне і практичне осмислення економічних проблем, які потребували негайного вирішення. Це завдання було покладено на австрійську економічну школу, коріння якої сягає ще XV ст. Спочатку її представниками були переважно домініканці та єзуїти, викладачі теології в університетах, які виступали головними центрами філософської думки того часу. Вони обґрунтовували причинно-наслідкові зв'язки, відкривали та пояснювали закони попиту і пропозиції, причини інфляції, суб'єктивну природу економічної вартості тощо [2, с. 395-396]. Австрійські економісти були захисниками права власності та свободи торгівлі, виступали проти контролю над цінами та обмежень, які пригнічували підприємництво. Економіст іспанського походження Луїс де Моліна став першим теоретиком в монархії Габсбургів, який визначив, що банківські депозити є частиною грошової маси, так само, як і готівка. Величезна кількість грошових операцій, що здійснювалася на австрійському ринку, не могла б повноцінно регулюватися, якби не використовувалися гроші, акумульовані банками через депозити[3, с. 43–75].

Одним із важливих досягнень європейських економістів XVII–XVIII ст. стало запровадження динамічної концепції конкуренції, що розуміється як підприємницький процес суперництва, який рухає ринок і прискорює розвиток цивілізації [4, с. 42–57]. Ця ідея лягла в основу австрійської теорії ринку. Іншим фундаментальним елементом австрійської економічної думки став принцип переваги часу, згідно з яким теперішні блага, за інших рівних умов, цінюються вище, ніж майбутні. Схоласти також аналізували руйнівні наслідки інфляції, що розуміється як будь-яка політика збільшення пропозиції грошей [5, с. 47].

У 1700–1740 рр. державний бюджет Австрійської монархії коливався у діапазоні від 16 до 40 мільйонів флоринів, що негативно позначилося на економічному становищі держави. За цей час державний борг зріс майже у п'ятеро – з 22 до 99 мільйонів флоринів [6, с. 7–27]. Одним із грошодавців австрійського уряду був придворний банкір Самуїл Оппенгеймер, який позичав гроші державі, починаючи з 1670-х років. Фінансова криза 1703 р. й банкрутство банкіра Оппенгеймера після його сумнівних грошових операцій призвели до неплатоспроможності державного казначейства [7, с. 280]. Позики в банкіра Самсона Вертгеймера не могли виправити ситуацію. Імператор звільнив голову Надвірної палати (казначейства) графа Залобурга і президента придворної військової ради Мансфельда. На їхнє місце були призначені представники молоді генерації чиновників – граф Гупдакер Штархемберг і принц Євгеній Савойський. Кадрові зміни були продиктовані гальмуванням початково вдалих воєнних операцій австрійського війська в Італії [8, с. 230]. Спроба заснувати державний банк для безготівкових розрахунків завершилась невдачею – банк створили 1703 р., але він майже відразу збанкрутував [9, с. 280].

Наприкінці правління австрійського імператора Леопольда I у 1706 р. під суворим державним контролем створено Віденський міський банк (опирався у своїй діяльності на капітал столиці), завдяки діям якого, а також позики в Англії 250 тис. фунтів вдалося запобігти фінансовому краху. Створення міського банку в столиці, що пов'язане з іменем тодішнього президента Рахункової палати Гвідо Штархемберга, було викликано потребою у стабільності фінансової системи після складних економічних часів та фінансової кризи. У той час рівень корупції досяг свого апогею. Створення Віденського міського банку у 1706 р. дозволив розширити внутрішню та зовнішню базу приватних кредиторів імперії. Баланс позик поступово зміщувався в бік закордонних запозичень, спочатку з Амстердама та Лондона, пізніше зі зростаючих ринків капіталу в Брюсселі, Генуї та Мілані [10, с. 410]. Початок діяльності банку був важким, хоча він мав позитивний

вплив на розвиток промислових ініціатив, особливо в Нижній Австрії. Стартовим капіталом стала позика генуезьких банкірів у розмірі 5 мільйонів флоринів. Однак вже у 1711 р. банк мав 24,5 мільйона зобов'язань, які були компенсовані прибутками, отриманими ним у 1711–1721 рр. Віденський банк забезпечував розрахунки між міськими установами в рамках міста та забезпечував функціонування місцевої економіки. Заснування Віденського міського банку було також важливим кроком у напрямку уніфікації фінансової системи в Австрійській імперії, що сприяло розвитку міжнародної торгівлі та збільшенню довіри до уряду [11, с. 280].

У воєнний час Австрійська монархія функціонувала завдяки фінансовій допомозі союзників. Наскільки вирішальним були британські позики у війні за «іспанську спадщину», зізнавався принц Євгеній Савойський у листі імператору. Він твердив, що війна для Австрії була «неможлива без грошей Англії», яка була «головною пружиною австрійської машини» [12, с. 96].

Значні зміни в Австрійській монархії розпочалися у 1740 р., коли на австрійський престол зійшла Марія Терезія. Борг Австрії набув катастрофічних розмірів [13, с. 71–72]. Ситуацію ускладнювала «війна за австрійську спадщину», яка поглинула величезну кількість коштів. Додатковим ослабленням держави була втрата Сілезії та доходів, що надходили з цього регіону. Тож, зміни у фінансовій сфері відбулися лише в другій половині 1740-х років, коли державний управлінець Фрідріх Вільгельм Гаугвіц розпочав податкову реформу. Передусім, він організував нову податкову систему, яка передбачала нові податки на майно і доходи [14, с. 113]. Було впроваджено податок у розмірі 1% з дворян і 2% з селян; з 1749 р. почали обкладати податками і духовенство. За п'ять років, з 1743 по 1748 р., доходи подвоїлися – з 20 до 40 мільйонів флоринів. Проте держава так і не змогла накопичити достатніх запасів, які б хоча б частково покрили фінансування Семирічної війни (1756–1763). Виходом із ситуації стали вже традиційні позики. Державний канцлер Венцель Антон граф фон Кауніц, котрий прийшов на зміну Йоганна Крістофа фон Бертенштейна, визнав, що фінансова ситуація в Австрії є драматичною. Дефіцит бюджету на початку війни становив бл. 6 мільйонів флоринів, а на завершення сягнув до 100 мільйонів флоринів. Це створювало реальні ризики неповернення зовнішніх боргів, а держава була на межі банкрутства [15, с. 113–114].

У Австрійській монархії найвищою адміністративною установою з 1749 р. став «Directorium in publicis et cameralibus», який відав внутрішнім управлінням та фінансами. Пізніше для вирішення фінансових питань створено Міністерську банківську депутацію (*Ministerialbancodeputation*)

[16,с.72]. Утім, через бюрократичні труднощі, в 1761 р. фінанси були передані трьом центральним установам – камер-колегії, генеральній касі (державному казначейству) і рахунковій палаті (виконувала контролюючі функції). Тоді ж, у другій половині XVIII – середині XIX ст. в Австрії було прийнято кілька законів, що регулювали банківську діяльність. Основна мета законодавчих змін полягала в забезпеченні стабільності фінансової системи та захисті інтересів вкладників. Так, закон 1762 р. стосувався обмеження кількості банків та контролював їх діяльність, вимагав від банків відповідних гарантій від позичальників та забезпечення ліквідності. Того ж року був створений перший державний банк в Австрії «Kommerzialbank», призначений для фінансування зовнішньої торгівлі та промисловості.

У Австрійській монархії після закінчення Семирічної війни заборгованість зменшилася. Погашення боргів розподілили поміж окремими частинами країни: центральний уряд покривав 33%, Нижня і Верхня Австрії – 23%, Чехія 26%, Угорщина 17%. З 1763 р. темпи зростання боргу постійно зменшувалися: протягом наступних років борг зростав дедалі повільніше з 7 мільйонів у 1764 р. до 3,6 мільйонів у 1782 р. [17, с. 8]. Однак борг, який накопичився під час Семирічної війни, вдалося повернути лише протягом наступних десяти років. Між 1765 і 1773 рр. державний борг було зменшено з 277 до 250 мільйонів флоринів. Австрія не змогла погасити борг державними доходами. Тому вона намагалася отримати зовнішні кредити, частину яких запозичили в Амстердамі [18, с. 127-128].

Економічне становище держави після Семирічної війни змусило австрійські уряди реформувати фінансову систему. У 1765 р. австрійський банк почав випуск облігацій під 5%. Австрійська фінансово-грошова система базувалася на т.зв. "лейпцизькій стопі" 1737 р. Упродовж 1743–1748 рр. прибутки державної казни імперії подвоїлися, але отриманих коштів все рівно не вистачало на всі державні проекти. У 1748–1753 рр. було встановлено фіксований курс монетного двору і впроваджена т.зв. конвенційна монета (перебувала в обігу до 1858 р.). В основу нової монетної системи було покладено "рейнський флорин", який розмінювався на срібні та мідні крейцери [19, с. 97]. За австро-баварською фінансовою конвенцією 1753 р. флорину відповідав гульден, який дорівнював двом талерам (*Thaler*). У 1753 р. почалося карбування талера Марії-Терезії (з її зображенням) [20, с. 355], одночасно припинилося виробництво мідного крейцера. У 1753–1763 рр. у Тіролі було виплавлено 17 мільйонів талерів. У той же час віденський монетний двір, заснований Карлом VI, був модернізований і переведений в 1752 р. в Бельведер. У 1762 р. вдалося реорганізувати

Вищу палату (*Hofcammer*), котра відповідала за фінансову політику, у Надвірну фінансову палату (*Hofrechnungskammer*). До її компетенції належав контроль за фінансовими справами всіх державних органів.

У другій половині XVIII ст. в фінансовий обіг введено перші паперові гроші – банкоцетлі (у перекладі буквально «банкові записки»; 12 млн.). Банкоцетлі мали властивості паперових грошей та векселів і використовувалися при оплатах у взаємнорозрахунках [21]. Емісію 1784 р. було поширено і на Галичину, а Львів став одним із центрів обміну банкоцетлів на готівкові гроші. В умовах постійних воєн кількість банкоцетлів на ринку лише зростала. Тим, хто відмовлявся приймати банкоцетлі у розрахунок, загрожувало покарання. На початку XIX ст. банкоцетлі остаточно перейняли на себе функції паперових грошей [22].

У Австрійській імперії інститут відсотків (процентів) як форма винагороди за використання чужого капіталу був однією з основ ринкової економіки. Австрійське законодавство трактувало проценти, як «винагороду, яка виплачується комусь за добровільно надане користування грошовою сумою або певною кількістю взаємозамінних речей у відносинах контракту» [23]. Таким чином, відсоток за своєю суттю є певною об'єктивною, загальноприйнятою формою розрахунку винагороди, розмір якої співвідноситься з розміром капіталу та часом його використання. Як наслідок, інститут процентів невіддільний від договірного права, зокрема грошовими договорами позики чи кредиту (сьогодні вони відіграють особливо важливу роль у банківській справі). Однак лихварство (*Wucher*) завжди розглядалося як вкрай осудлива практика, неприйнятна правовою системою, незважаючи на порушення у такий спосіб основних принципів приватного права [24, с. 512].

XVIII ст. в Австрійській імперії принесло, окрім спроб кодифікації розрізненого законодавства, також перші комплексні підходи до вирішення лихварського питання. Це зробила імператриця Марія Терезія за допомогою патенту від 26 квітня 1751 р., який встановив максимальну процентну ставку 5% (зберігаючи базову ставку з XVI–XVII ст., за винятком комерційної діяльності у 6%) [25, с. 31–46]. У терезіанський період вперше в новітній історії Центральної і Східної Європи лихварство перестала бути предметом кримінально-правового регулювання (термін навіть було вилучено з юридичної мови). Така далекосяжна лібералізація швидко зустріла значну критику, зрештою виявилася лише ефемерним експериментом. Вищезазначений патент 29 січня 1784 р. був замінений Йосифом II. Цей патент мав сприяти економічному піднесенню, законодавчо врегулювати відсотки. Тимчасове законо-

давство про покарання за лихварство скасовувало максимальну процентну ставку.

У 1773 р. бюджет Австрії становив 62 млн., дефіцит бюджету складав 7,9 млн. 93% надходжень надійшло від звичайних доходів, третина яких була забезпечена військовими контрибуціями та доходами з провінцій. На утримання армії йшло близько 35% бюджету. Дестабілізація ситуації на сході Європи, що привела до поділів Речі Посполитої, змусила збільшити витрати на армію. До того ж, значні суми були витрачені на обслуговування зовнішніх боргів, зокрема банківським установам в Амстердамі [26, с. 513]. Частину погашення боргу Австрія повинна була повернути у 1772–1773 рр., бо інакше ризикувала не отримати більше позик. У 1775 р. фінансова політика Австрії і досягла певної стабільності, що стало результатом попередніх рішень. Так, у 1771 р. бюджетні потреби спонукали до випуску ще одного випуску банкнот (12 мільйонів флоринів). Вперше в історії введено в обіг купюру номіналом 200 флоринів. Введення цієї суми в обіг допомогло збалансувати бюджет у 1775 р. [27, с. 127–128]. Він підтримувався упродовж декількох наступних років. Після 1777 р. витрати монархії, у тому числі на військові цілі, знову стали зростати. Лише в 1785 р. Йосифу II вдалося подолати хронічний дефіцит державного бюджету, зокрема завдяки реформі фінансів.

Реформи імператора Йосифа II були покликані перетворити монархію у централізовану державу з ефективними органами управління. Зробити це без адміністративних, судових, соціальних та фінансових змін було не реально. Тож, централізація, уніфікація, скасування середньовічних привілеїв – три основні кроки, що характеризують йосифінські реформи [28, с. 162]. Бюджетна ситуація, величезні витрати та обслуговування боргів мали вплив на розвиток імперії. З 1773 року державний борг зріс до 299 мільйонів. Водночас суттєво зросли витрати на військові цілі – 51% бюджету було спрямовано на армію та 18,2% на обслуговування боргу. Цивільні цілі, включно з окладами адміністрації та чиновників, поглинали 6%, заплановане будівництво фортифікаційних споруд 3%, а водночас витрати на двір Йосифа II знизили до 2%. Через рік, у 1781 році, бюджет збільшився, але військові витрати, як і раніше, становили 51% бюджету, 28% йшли на цивільні витрати, а 21% доходів бюджету поглинало обслуговування боргу [29, с. 19].

Австрійський імператор Йосиф II змушений був збільшувати грошову масу на ринку імперії. Кошти мали спрямовуватись для впровадження рішень із стимулювання розвитку і реформування застарілої, феодальної соціальної структури економіки. Без змін у сфері фінансів все це було неможливо. Зважаючи на ці виклики, було вирішено друкувати паперові гроші, навіть ціною

зростання інфляції. У 1783 р. Йосиф II розпочав фінансову реформу. Крім друку нових банкнот (в еквіваленті 28 мільйонів флоринів), імператорський двір намагався отримати кредит у розмірі 17 мільйонів флоринів під 4% (15 мільйонів в Амстердамі, Франкфурті та Генуї та 2 мільйони в Бельгії). Віденський монетний двір у 1784 р. був перетворений на головний монетний двір монархії, а Празький монетний двір був закритий. У той час на Віденському монетному дворі працювали найвидатніші гравери імперії – Антуан Відеман і Жан Непусен Вюрт [30, с. 11].

Австрійський імператор Йосиф II у процесі реалізації політики освіченого абсолютизму ініціював збільшення непрямих податків. У результаті реформи бюджет формувався таким чином: від прямих податків – 26,6%, від непрямих податків – 36,5%, від продажі домініальних маєтків, доходів від копалень, емісії банкнот – 37%. Завдяки цьому в 1785 р. Австрії вдалося отримати профіцит бюджету в розмірі 3 мільйонів флоринів – доходи склали 88, а витрати – 85 мільйонів. У той час одним із радників Йосифа II з питань фінансової політики був віденський банкір швейцарського походження, автор грошової реформи часів Марії Терезії Йоганн Фріс. Однак, усупереч думок своїх радників, 1785 р. Йосиф II ініціював новий друк паперових грошей, цього разу на суму 20 мільйонів флоринів [31, с. 11]. Тоді в обіг були введені банкноти номіналом 5, 10, 25, 50, 100 і 1000 флоринів. Чому виникла потреба додрукувати гроші? Зокрема, тому, що попередня емісія не охоплювала Галичину, Угорщину та Трансильванію.

В Австрійській монархії в певні періоди було досягнуто деякі успіхи у скороченні державного боргу. Так, у порівнянні з 1773 р., борг зріс лише на 20 мільйонів – з 299 до 319 мільйонів флоринів. Проте фінансова реформа закінчилася невдачею, причиною чому стала війна з Османською імперією. Австрійський уряд вирішив, що витрати на військові цілі відбуватимуться за рахунок зовнішніх кредитів і внутрішніх доходів. Хибно уявлялося, що Туреччина буде швидко розбита, а військова кампанія буде короткою у часі. Австрійський дипломат Карл Зінцендорф від самого початку вважав цей проект нереалістичним, стверджуючи, що один військовий похід обійдеться приблизно в 80 мільйонів флоринів і що він точно не буде єдиним [32, с. 28].

Значним економічним тягарем для Австрійської монархії були витрати на ведення війн. Ці витрати постійно зростали у порівнянні з витратами монархії в мирний час. Для прикладу, турецька війна 1716–1718 рр. обійшлася в 43 мільйони флоринів, що майже вдвічі перевищувало військовий бюджет на той період; війна за польську спадщину коштувала 73 мільйони флоринів; турецька війна 1735–1739 рр. – 146

мільйонів флоринів; війна за австрійську спадщину – 185,85 млн флоринів; Семирічна війна – 392 млн. флоринів; п'ятирічна війна першої коаліції проти Наполеона – близько 500 млн. флоринів; три кампанії турецької війни 1788–1791 рр. – загалом 214–223 мільйони флоринів, у той час, коли річний дохід становив близько 80 мільйонів флоринів [33, с. 13].

Отже, вищезазначені економічні чинники в Австрійській монархії вплинули на становлення та розвиток банківського права в другій половині XVIII ст., яке базувалося на системі концесії (у нинішньому розумінні цього слова, згідно з українським законодавством, – «державно-приватного партнерства» [34]). Система концесії передбачала виділення окремих привілеїв та монополій фінансовим установам. Відповідно до цієї системи, уряд надавав обмежену ліцензію на здійснення банківської діяльності в обмін на фінансову підтримку держави. Така практика не була якоюсь особливою, бо відомо, що в тодішній Європі навіть окремі монархи позичали гроші в приватних осіб, нерідко іноземців. Концесія надавалася на обмежений термін, зазвичай на 10 років, і могла бути продовжена після закінчення його строку. Отримання концесії від уряду давало банку право на зберігання грошових коштів клієнтів, видавання позик та здійснення інших банківських операцій. Взамін за концесію банк зобов'язувався надавати кредити державі, розмір яких був визначений урядом, а також зберігати фінансові резерви відповідно до встановлених правил. Таким чином, концесійна система формально забезпечувала контроль держави над банківською діяльністю та сприяла залученню фінансових ресурсів до державного бюджету. Однак, система концесії також мала свої недоліки, зокрема, обмеження конкуренції та неефективне використання ресурсів банків. Тому в наступні роки в Австрії було проведено низку реформ, спрямованих на підвищення ефективності банківської системи.

Банківська діяльність в Австрійській монархії визначалася господарською кон'юнктурою і на пряму залежала від політичної ситуації. Численні війни, які проводила Австрія в досліджуваний період, негативно впливали на фінансовий стан країни, змушуючи уряд брати позики, як в інших держав, так і у власних багатих громадян. Період середини XVIII – початку XIX ст. у монархії Габсбургів характеризувався нестабільністю фінансової системи і банківського сектора зокрема. На той час припадає упорядкування правових основ банківської діяльності і створення Національного банку Австрії, покликаного сприяти фінансовій стабільності та розвитку економіки. Втім, банківське законодавство мало ряд недоліків, усунення яких припало вже на другу половину XIX ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Цольнер Е. *Історія Австрії*. Пер. з нім. Львів: Літопис, 2001. С. 280. (712 с.)
2. Rothbard M. *Economic Thought before Adam Smith. An Austrian Perspective on the History of Economic Thought*. Volume I. VT: Edward Publishing Ltd., 2006. P. 395-396.
3. Janik M. *Austriacka szkoła ekonomii i jej przedstawiciele. Roczniki ekonomii i zarządzania*. 2014. Tom 6(42). Nr 2. S. 46-47. (S. 43-75).
4. Бойко І.Й. Вплив державної політики Австрійської монархії на соціально-економічний розвиток у Галичині (друга половина XVIII-XIX століть) // Вісник Львівського університету. Серія юридична – 2018. – Вип. 66. С. 42-57.
5. Janik M. *Austriacka szkoła ekonomii i jej przedstawiciele. Roczniki ekonomii i zarządzania*. 2014. Tom 6(42). Nr 2. S. 47.
6. Kowalczyk R. W. *Polityka fiskalna i gospodarcza Józefa II. Studia z historii społeczno-gospodarczej*. 2011. Tom XI. S. 7. (S. 7-27)
7. Цольнер Е. *Історія Австрії*. Пер. з нім. Львів: Літопис, 2001. С. 280.
8. Шмидт Г. Иосиф I (1705–1711). Шиндлинг А., Циглер В. *Кайзеры (Священная Римская империя, Австрия, Германия)*. Пер. с нем. Ростов-на-Дону: "Феникс", 1997. С. 230.
9. Цольнер Е. *Історія Австрії*. Пер. з нім. Львів: Літопис, 2001. С. 280.
10. Wess M.A. *The Grand Strategy of the Habsburg Empire 1700–1866. A Study in Interstitial Time-Management*. A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Dr. Phil. to the Department of Political and Social Sciences Freie Universität Berlin. Berlin, 2017. P. 95. (410 s.)
11. Цольнер Е. *Історія Австрії*. Пер. з нім. Львів: Літопис, 2001. С. 280.
12. Wess M.A. *The Grand Strategy of the Habsburg Empire 1700–1866. A Study in Interstitial Time-Management*. A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Dr. Phil. to the Department of Political and Social Sciences Freie Universität Berlin. Berlin, 2017. P. 96.
13. Бойко І.Й. Галичина у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини (1772 – 1918): навчальний посібник – / І.Й. Бойко. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка 2017. – 312 с.
14. Szabo F. *Haugwitz, Kaunitz, and the Structure of Government in Austria under Maria Theresia, 1745 to 1761. Historical Papers*. 1979. No 141. P. 113.
15. Szabo F. *Haugwitz, Kaunitz, and the Structure of Government in Austria under Maria*

- Theresia, 1745 to 1761. *Historical Papers*. 1979. No 141. P. 113-114.
16. Бойко І.Й. Галичина у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918): навчальний посібник – / І.Й. Бойко. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка 2017. – 312 с.
  17. Kowalczyk R.W. Polityka fiskalna i gospodarcza Józefa II. *Studia z historii społeczno-gospodarczej*. 2011. Tom XI. S. 8.
  18. Riley J.C. *International government finance and the Amsterdam capital market 1740–1814*. Cambridge: Cambridge University Press, 1980. P. 127-128. (365 s.)
  19. Wess M.A. *The Grand Strategy of the Habsburg Empire 1700–1866. A Study in Interstitial Time-Management*. A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Dr. Phil. to the Department of Political and Social Sciences Freie Universität Berlin. Berlin, 2017. P. 97.
  20. Огуй О. Карбування талярів Марії Терези. *Україна в Центрально-Східній Європі*. 2008. № 8. С. 355.
  21. Огуй О. Географія ринку цінних паперів (облігацій) на Буковині в австрійські часи: періоди формування та розгортання (1790/1870–1914/18), доступно 6 червня 2023 року,
  22. https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FOhOi_Oleksandr%2FNeohrafiia_rynku_tsinykh_paperyvoblihasii_na_Bukovyni_v_avstriiski_chasy.pdf.
  23. Огуй О. Географія ринку цінних паперів (облігацій) на Буковині в австрійські часи: періоди формування та розгортання (1790/1870–1914/18), доступно 6 червня 2023 року. https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FOhOi_Oleksandr%2FNeohrafiia_rynku_tsinykh_paperyvoblihasii_na_Bukovyni_v_avstriiski_chasy.pdf.
  24. Kirchstetter L. von, Maitisch F. *Commentar zum Oesterreichischen Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche*. Wien 1882. S. 512.
  25. Bokwa K. Historia aktualna – austriacka regulacja odsetek i lichwy w XIX–XX w. *Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne*. 2017. Nr 21. S. 32. (S. 31–46).
  26. Kirchstetter L. von, Maitisch F. *Commentar zum Oesterreichischen Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche*. Wien 1882. S. 513.
  27. Riley J.C. *International government finance and the Amsterdam capital market 1740–1814*. Cambridge: Cambridge University Press, 1980. P. 127-128.
  28. Góralski Z. *Maria Teresa*. Wrocław: Ossolineum, 1995. S. 162. (256 s.)
  29. Тейлор А.Дж. *Габсбурзька монархія 1809–1918*. Пер. з англ. Львів: ВНТЛ–Класика, 2002. С. 19. (268 с.).
  30. Kowalczyk R.W. Polityka fiskalna i gospodarcza Józefa II. *Studia z historii społeczno-gospodarczej*. 2011. Tom XI. S. 11.
  31. Kowalczyk R.W. Polityka fiskalna i gospodarcza Józefa II. *Studia z historii społeczno-gospodarczej*. 2011. Tom XI. S. 11.
  32. Good D.F. *The economic rise of the Habsburg empire 1750–1914*. Berkley–Los Angeles– London: University of California Press, 1984. S. 28. (288 s.)
  33. Kowalczyk R.W. Polityka fiskalna i gospodarcza Józefa II. *Studia z historii społeczno-gospodarczej*. 2011. Tom XI. S. 13.
  34. Закон про концесію від 3 жовтня 2019 року (із змінами і доповненнями від 13 грудня 2022 року), доступно 7 травня 2023 року, <https://ips.ligazakon.net/document/T190155>.